

הרב צבי שורץ

'ספירת העומר' – חיבור בין מידות, מצוות ותורה

הקדמה

מצוות ספירת העומר כתובה בתורה פעמיים: בספר ויקרא (כג, טו-טז):
וספרתם לכם ממחרת השבת, מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות
תמימות תהינה, עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום, והקרבתם מנחה
חדשה לה'.

ובספר דברים (טז, ט-י): 'שבעה שבועות תספר לך, מהחל חרמש בקמה, תחל לספר
שבעה שבועות'.

נחלקו הפוסקים, כיום כשאין מקדש ואין קרבן עומר, האם ספירת העומר היא
מדאורייתא או מדרבנן? בעלי התוספות פוסקים¹ כי ספירת העומר ללא הקרבת קרבנות
היא רק מדרבנן. וכך פסק גם הר"ן.² וכך עולה, לכאורה, מן הגמרא,³ המביאה את דעת
אמימר שספר רק ימים, ללא שבועות, ונימוקו - כי הספירה בזמנו, אינה אלא 'זכר
למקדש'. והסיבה - כיוון שהתורה תלתה את חיוב ספירת העומר בהנפת העומר, אין
החיוב נוהג מדאורייתא, אלא בזמן שמקריבים את העומר. לעומת זאת, הרמב"ם⁴ פוסק
כי מצוות הספירה היא מצווה דאורייתא, גם כשאין מקדש, וקרבן העומר לא קרב. כי
חיוב הספירה תלוי ביום הנפת העומר ולא בפעולת הנפת העומר (והנפת העומר היא רק
סימן לתחילת חיוב הספירה, ולא סיבה לחיובה), וכן הוא ברא"ש⁵ ובספר העיטור.⁶
שיטה אמצעית, היא שיטת רבנו ירוחם⁷ שספירת הימים גם כיום היא דאורייתא, וספירת
השבועות היא מדרבנן. כי ספירת השבועות תלויה בקצירת העומר (ולכן היא נוהגת כיום
רק מדרבנן), ואילו ספירת הימים אינה תלויה בקצירת העומר (ולכן גם כיום היא
מדאורייתא).⁸ ניתן לדייק זאת בפסוקים: ספירת השבועות תלויה בקרבן העומר - 'מיום

1. תוס', מנחות סו ע"א ד"ה זכר למקדש.

2. ר"ן, פסחים כח ע"א (מדפי הרי"ף) ד"ה וכי היכי.

3. מנחות סו ע"א.

4. רמב"ם, הל' תמידין ומוספין פ"ז הכ"ד: 'מצוה זו על כל איש מישראל ובכל מקום ובכל זמן'.

5. רא"ש, פסחים פ"י סי' מ.

6. עיטור, הל' מצה ומרור דף קלז טור א.

7. רבנו ירוחם, תולדות אדם וחווה נתיב ה חלק ד מד טור ג.

8. רבנו ירוחם ילמד כך את דברי הגמרא: 'אמימר מני יומי [מדאורייתא], ולא מני שבועי, אמר [כי מניין

השבועות קשור לקרבן, ולכן הוא כיום מדרבנן, ורק מניין זה הוא] זכר למקדש'.

הביאכם את עמר התנופה, שבע שבתות תמימת תהינה', ולעומתה, בספירת הימים לא הוזכר קרבן העומר - 'עד ממחרת השבת השביעת, תספרו חמשים יום'.⁹ בעיון זה, ננסה להבין, מהי הגדרת המצווה, עניינה וטעמה כשאינן קרבן. כמו כן ננסה להסביר, מדוע בגמרא¹⁰ חשוב היה לציין, שתלמידי ר' עקיבא מתו בין פסח לעצרת.

א. 'ספירת העומר' הראשונה

רבנו ניסים (פסחים כח ע"א מדפי הרי"ף ד"ה וכי היכי) מביא:

רוב מפרשים מסכימים דספירת העומר עכשיו, דליכא הבאה ולא קרבן, אינה אלא מדרבנן בעלמא, זכר למקדש בעלמא הוא. ובהגדה גם כן אמרו, בשעה שאמר להם משה 'תעבדון את האלוהים על ההר הזה' אמרו לו ישראל, משה רבינו אימתי עבודה זו? אמר להם לסוף חמשים יום [תעבדו נ']. והיו מונין כל אחד ואחד לעצמו. מכאן קבעו חכמים לספירת העומר. כלומר, בזמן הזה שאין אנו מביאין קרבן ולא עומר, אלא מחשבין נ' יום לשמחת התורה, כמו שמנו ישראל באותו זמן. דעת הר"ן אמנם שמצווה זו כיום היא מדרבנן. אך אפשר לומר, דווקא על סמך המקור שהביא, שזו מצווה מדאורייתא. אף שהציוויים שלפני מתן תורה אינם מחייבים אותנו, אך ישנו כלל בגמרא - 'ניתנה תורה ונתחדשה הלכה'¹¹ ואף שהתורה ציוותה לספור ספירה בימים האלו והצמידה אותה להקרבת העומר, היא לא עקרה את המציאות הקודמת, אלא הוסיפה את הספירה בצמוד לקרבנות. וכך יש לספירת העומר שתי קומות, הספירה הראשונה והספירה אחרי מתן תורה.

מכיוון שספירה זו הייתה לפני מעמד הר סיני, עוד בטרם היו להם מצוות וקרבנות, הרי ספירה זו אינה קשורה לקרבנות. לאור זאת, אפשר להסביר את מחלוקת הרמב"ם והתוספות בצורה אחרת. ברור לכול, כי הספירה לפני מתן תורה אינה קשורה כלל לקרבנות, אולם עדיין יש מקום להסתפק: האם בהר סיני ניתנה לבני ישראל מצווה חדשה, הכורכת את הספירה בהקרבת הקרבנות במקדש ואין זכר לספירה הקודמת (דעת תוספות). או שמא, המצווה שניתנה בהר סיני התבססה על הספירה הראשונה, שהייתה ללא קרבן, ובמתן תורה נוספה גם ספירה להקרבת העומר? (דעת הרמב"ם) ולכן גם כיום כשאינן קרבן, נשאר ציווי הספירה הראשונה, שהרי הוא לא נעקר במתן תורה.

ב. הכנה לקבלת תורה

על פי המדרש שהביא הר"ן, מחדש הרב חיים פרדס:¹²

9. האור שמח, על הרמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ז הכ"ב, נותן הסבר מעמיק להבדל שבין ספירת הימים והשבועות. חג השבועות עצמו הוא יום אחד. אולם לקרבן הרגל של חג השבועות יש שבוע לתשלומין. מכאן, שאת הימים מונים לחג עצמו, וספירה זו היא מדאורייתא, כי החג לא בטל. אך את השבועות מונים לקרבנות הרגל, וקרבנות אלו בטלו כיום, ולכן אין בספירת השבועות חיוב מהתורה, רק זכר למקדש.

10. יבמות סב ע"א.

11. שבת קלה ע"א.

12. הרב חיים פרדס, שערים בהלכה, ספירת העומר עמ' תמא.

היות שכל עיקרה של הספירה הוא התכונות ועלייה בשלבי הסולם לקראת קבלת התורה, נמצא כי ספירת העומר בעומק משמעותה היא בבחינת קבלת התורה. רקע זה של הספירה, איננו מהווה רק טעם המצווה,¹³ אלא הוא חלק מרעיון המצווה והגדרתה¹⁴ - הכנה לקבלת תורה. על פי יסוד זה מיישב הרב פרדס מספר תמיהות בענייני הספירה:

(א) מדוע הנשים קיבלו עליהן את הספירה כחובה?¹⁵ - כי גם הן שייכות לקבלת התורה.
 (ב) מדוע נקבעה ההלכה כי מצווה על כל אחד ואחד לספור בעצמו, ולא יוצא מדין 'שומע כעונה'?¹⁶ - שכן חייב כל אדם בעצמו לקבל את התורה, ולא יוצא בלימוד תורה של חברו.
 (ג) מדוע חייבים לעמוד בשעת הספירה?¹⁷ - כי קבלת תורה הייתה בעמידה: 'יום אשר עמדת לפני ה' אלוקיך בחרב' (דברים ד, י). וגם משה רבנו למד בעמידה: 'ואתה פה עמד עמדי' (דברים ה, כז).¹⁸

(ד) מדוע קבעו הפוסקים כי אם לא הבין מה שהוא סופר לא יצא, אף שבכל המצוות התלויות באמירה כמו קידוש והבדלה, אם אמר בלשון הקודש יצא, אף שלא הבין?¹⁹ - שכן לימוד תורה בלא הבנה, איננו לימוד תורה.

13. החינוך, מצווה שו, הבין שזהו אכן טעם המצווה: 'משרשי המצווה - לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה... והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים, כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה, וכמו שאמר ה' למשה וזה לך האות כי אנוכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה... ומפני כן נצטוונו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל וימנה תמיד מתי יבא העת הנכסף אליו שיצא לחירות.
14. **לטעמי מצוות** אין נפקא מינה הלכתית, אך **לרעיון המצווה** יש נפקא מינה הלכתית. הרב יצחק שילת למד יסוד זה מהרב גדליה נדל זצ"ל וביסס את עיוניו ומחקריו ההלכתיים על יסוד זה בספריו: רפואה, הלכה וכוונות התורה, אישות, הלכה וכוונות התורה. לדוגמה, באיסור 'לא תעמד על דם רעך' אם הרעיון הוא להאריך חיי אדם, הרי גם חולה סופני שעומד למות תוך מספר שעות, וכבר התוודה וציווה לביתו, ומבקש שיניחו לו, אין שומעים לו ומצווה להחיותו. וכך פסק הציץ אליעזר, ח"י"ח ס' מ. אך אם הרעיון הוא לבוא לעזרת אדם המתחנן על נפשו, או להצילו מסכנה, הרי חולה סופני הרוצה למות, איננו זועק לעזרה, אלא להיפך, ואין צריך להחיותו. הרב יעקב ישראל קנייבסקי, קריינא דאגרתא, אגרת קצ; הגרש"ז אורבך, מנחת שלמה, ס' צא אות כד.
15. משנה ברורה, או"ח ס' תפט ס"ק ג: 'ונשים ועבדים פטורים ממצווה זו דהוי מצוות עשה שהזמן גרמא. וכתב המגן אברהם מיהו כבר שוויא עלייהו חובה.'
16. שו"ע, או"ח ס' תפט סעי' א: 'ומצווה על כל אחד לספור לעצמו'. ובמשנה ברורה ס"ק ה: 'דכתיב וספרתם לכם משמע שהמצווה חלה על כל יחיד ויחיד, ואינה כמו שאר מצוות התלויות באמירה, כמו קידוש והבדלה, שאם שמע לחברו ונתכוון לצאת, שיוצא בזה משום שומע כעונה. וכאן גילתה תורה שלא יצא, כל כמה דלא ספר בעצמו.'
17. שם: 'וצריך לספור מעומד ולברך תחילה' ובביאור הלכה, ד"ה ומצווה: 'ואנו כך קיבלנו מרבתינו אסמכתא לספירת העומר בעמידה, מדכתיב 'מהחל חרמש בקמה' שאין ת"ל לומר בקמה - ללמדך שבקומה ובעמידה.'
18. בעיונו למדנו שממעמד הר סיני אפשר ללמוד גם למצוות לימוד תורה, והלימוד הוא המשך מעמד הר סיני. על פי הגמרא ברכות כב ע"א: 'דתניא: והודעתם לבניך ולבני בניך, וכתוב בתריה יום אשר עמדת לפני ה' אלוקיך בחורב, מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע'; וכן במגילה כא ע"א: 'ואמר רבי אבהו: מנין לרב שלא ישב על גבי מטה וישנה לתלמידו על גבי קרקע - שנאמר ואתה פה עמד עמדי. תנו רבנן: מימות משה ועד רבן גמליאל לא היו למדין תורה אלא מעומד'. וכן בקידושין ל ע"א לומדים מהפסוק 'והודעתם לבניך ולבני בניך' שנאמר במתן תורה לדין 'כל המלמד את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלה מהר סיני'.

ה) כך גם יובן טעם הפוסקים הסוברים שגם בזמן הזה הספירה היא דאורייתא, אף שאין מקדש ואין קרבן עומר - כי מצווה זו היא הכנה לתורה, ואינה קשורה לקרבן.

ג. גדרי מצוות הכנה ללימוד תורה – כגדרי מצוות לימוד תורה

את חידושו של הרב פרדס ניתן להבין בצורה מעמיקה יותר על פי דבריו של הרב קוק. בהקדמה לספרו 'עץ הדר', מחדש הרב קוק שבין שני תחומים שונים, יש תמיד דבר אמצעי המחבר ביניהם. לדוגמה, בין מצוות התלויות בארץ, לבין מצוות שאינן תלויות בארץ, נמצאת מצוות ארבעת המינים, שהיא מצד אחד קשורה לארץ - אדמת ארץ ישראל, אך לא נחשבת כמצווה התלויה בארץ, אלא כמצווה שהיא חובת הגוף:

בכל המערכות המחולקות של המציאות החומרי והרוחני, הקודש והחול, הננו מוצאים את היחס המקשר אחת לחברתה ע"י איזה אמצעי שמחברם ע"י הווייתו המשותפת, שיש בו ממין העליון וממין התחתון, מהימין ומהשמאל מהרוחניות והחומריות, מהקודש והחול (עץ חיים, היכל אבי"ע שער ראשון פ"א). ע"פ ההבנה הזאת, המאחדת את שתי המערכות הללו של המצוות כולן בתבונה אחדותית, עלינו לחפש את הבריה המבריה אותן, שעל ידו יעשו חטיבה אחת. המצוות שנוכל לחשבן לאמצעיות בין שתי המערכות - המצוות התלויות בארץ ושאינן תלויות בארץ, הן מצוות שהן חובת הגוף מצד עצמן, אבל הן קשורות לא"י בתוכן הגלוי. באלה המצוות מתרכזים שני הכוחות - הכוח של המצוות התלויות בארץ, והכוח של מצוות שהן חובת הגוף. המצווה המצויינה שכוח הארץ הוא ניכר בה הרבה במצוות הגוף - היא מצוות ארבעה מינים.

לפי יסוד זה, אפשר גם להחשיב את מצוות ספירת העומר כמחברת בין עולם המצוות לבין עולם של לימוד תורה. אלו שני תחומים שונים במהותם, כשהתורה היא השלם, והמצווה היא חלק.¹⁹ ולכן נמשלה התורה ל'אור' והמצווה ל'נר'. יש שוני בהלכה בין כל המצוות למצוות לימוד תורה, שהיא חשובה יותר ואף השפעתה הסגולית גדולה באופן מהותי. ונביא מספר דוגמאות לכך. כך נאמר במסכת סוטה (כא ע"א):

19. שם: 'וסופר הימים והשבועות', ובמשנה ברורה, ס"ק ה': 'כתבו האחרונים דספירה מותר בכל לשון, ובלבד שיבין אותו הלשון. ואם אינו מבין, אפילו סיפר בלשון הקודש אינו יוצא, דכיון דלא ידע מאי קאמר אין זה ספירה'. ובשער הציון, ס"ק ו': 'ואף שבכל מקום יוצאים בלשון הקודש אעפ"י שאינו מבין, הכא גרע. ודמי להא דכתבנו בסימן נ' [לעניין לימוד תורה שבע"פ בשחרית במשנה ממסכת זבחים פרק איזהו מקומן של זבחים. ובמשנה ברורה, שם ס"ק ב': 'ואין קריאת פרק זה וברייתא זו עולה ללימוד משנה ותלמוד, אלא למי שמבין. אבל למי שאינו מבין צריך ללמוד ולהבין, שאם לא כן אינו נחשב ללימוד, דדוקא בתפלה אף שאינו מבין הקדוש ברוך הוא יודע כוונתו, אבל אם אומר המשנה והברייתא ואינו מבין אינו נקרא לימוד'. זו גם דעת המג"א, או"ח סי' נ אבל חלקו עליו: השל"ה הקדוש, תורה אור מסכת שבועות אות קעז, שהביא בתוך דבריו את כד הקמח, ערך תורה. וגם המאמר מרדכי (כרמי), או"ח סי' נ ס"ק א מדויק בדעת המחבר שלא חילק בין מבין ללא מבין, ודעתם שלא כמג"א, שגם אם לא מבין יצא ידי חובת לימוד תורה].

20. ר"ח מוולוז'ין בספר נפש החיים, שער ד פרק יא, מאריך בחשיבות העצומה שיש ללימוד תורה: 'כל חיותם וקיומם של כל העולמות הוא רק על ידי הבל פינו והגיונונו בה'.

דרש רבי מנחם בר יוסי: כי נר מצווה ותורה אור²¹ תלה הכתוב את המצווה בנר, ואת התורה באור. את המצווה בנר - לומר לך מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה, אף מצווה אינה מגינה, אלא לפי שעה. ואת התורה באור - לומר לך מה אור מגין לעולם, אף תורה מגינה לעולם.

המשנה במסכת פאה (פ"א מ"א): 'אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא - כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחברו ותלמוד תורה כנגד כולם'. ובגמרא במסכת מועד קטן (ט ע"ב):
כתיב יקרה היא מפנינים [התורה]... וכתוב וכל חפצים לא ישוו בה - דאפילו חפצי שמים [מצוות] לא ישוו בה.

ובמסכת שבת (יא ע"א): 'חברים [כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו, שתורתם אומנותם] שהיו עוסקין בתורה - מפסיקין לקריאת שמע, ואין מפסיקין לתפילה'.
משמע מכאן, שמצוות ספירת העומר שהיא ספירה והכנה לקבלת תורה, היא מצווה ייחודית. היא אמנם מצווה, אולם מקבלת את ההגדרות שלה ממצוות לימוד התורה. והיא המצווה המחברת בין מצוות לתורה. ולכן, כפי שהבאנו לעיל, מובן, מדוע בכל המצוות המתקיימות על ידי אמירה כמו קידוש, אם אמר בלשון הקודש אף אם אינו מבין, יצא ידי חובה, אך במצוות ספירת העומר, לא יצא. כי הגדרתה נגזרת מלימוד תורה, וכמו שבלימוד תורה אם לא מבינים, לא יוצאים ידי חובת לימוד, כך גם במצוות הספירה המוגדרת כהכנה לתורה, חייבים להבין מה שאומרים.

ד. מידות ודרך ארץ – הכנה לתורה

אולם מהו התוכן של מצווה זו? כיצד מכין אדם את עצמו ללימוד תורה? וכיצד התוכן העם כולו לקבלת תורה? נראה לומר, שבימי הספירה עוסקים בשיפור המידות, ובעיקר, אלו שיש להן נגיעה ביחסים שבין אדם לחברו. וביותר, בתוך בית המדרש, וביחס מכוונו לנושאי התורה. וכך פוסק הרמב"ם (הל' תלמוד תורה פ"ד ה"א):

אין מלמדין תורה, אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו, או לתם, אבל אם היה הולך בדרך לא טובה, מחזירין אותו למוטב, ומנהיגין אותו בדרך ישרה, ובודקין אותו. ואחר כך מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו.

דבר זה נכון גם לאדם הפרטי, וגם לכלל העם, שהרי גם העם כולו הכין את עצמו לקבלת תורה באופן כזה. כמו שמביא רש"י על הפסוק (שמות יט, ב): 'ויחן שם ישראל - כאיש אחד בלב אחד'. אולי זו ההבנה הבסיסית של 'דרך ארץ קדמה לתורה' - יש לאדם קודם לעדן את אישיותו, ועל גבי זה יש לבנות את הקומה השנייה של לימוד תורה וקיום מצוות. כך תיווצר שלמות בין התורה המרוממת ושאיפת הרוח העליונה לבין אישיות עדינה. על פי יסוד זה אפשר ליישב מספר תמיהות. כך נאמר בגמרא במסכת יבמות (סב ע"ב) על הפסוק בקהלת (יא, ו): 'בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך, כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה ואם שניהם כאחד טובים':

21. משלי ו, כג.

רבי עקיבא אומר למד תורה בילדותו, ילמוד תורה בזקנותו. היו לו תלמידים בילדותו יהיו לו תלמידים בזקנותו, שנאמר בבקר זרע את זרעך וגו'. אמרו שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס וכולן מתו בפרק אחד, מפני שלא נהגו כבוד זה לזה. והיה העולם שמם, עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם: רבי מאיר ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה אותה שעה. תנא כולם מתו מפסח ועד עצרת. מה באות להוסיף המילים 'מפסח ועד עצרת', על הנאמר בברייתא קודם לזה?²² מההרש"א²³ מפרש שעל פי רוב, הימים הללו הם ימים של מזג אוויר ממוצע [אביב] הנהרות זורמים, ולכן אין כמעט חולי בימים הללו. ואם בימים האלו מתו הרבה מתלמידי ר"ע, סימן שזה בגלל סיבה רוחנית, ולא בגלל סיבות בריאותיות גשמיות. על פי דברינו, אפשר להסביר אחרת. פטירת התלמידים בין פסח לעצרת, מעידה שמתו בגלל שלא נהגו כבוד זה לזה. למשל, כשאדם נמצא מת בים - מסתבר שהוא טבע במים, ואם נמצא בכביש - מסתבר שנדרס, ואם נמצא ליד שריפה - מסתבר שנשרף. גם כשלא יודעים מהי הסיבה הרוחנית למגפה, תולים שהיא בגלל עבירות שנעשו סמוך לזמן המיתה. ולכן מי שמת ביום הכיפורים - מסתבר שנפטר בגלל שלא צם. ומי שמת בפסח - בגלל שאכל חמץ. כך מי שמת בין פסח לעצרת - מסתבר שזה בגלל שלא נהג במידות ודרך ארץ, שהן הכנה ללימוד תורה. הקשר בין זמן המיתה לדרישה הרוחנית הנדרשת באותו זמן, עולה מן הגמרא (מנחות סח ע"ב) שמדברת על ימים אלו. מי שלא נוהג כראוי בתוך בית המדרש, ביחסו לגדולי תורה בין פסח לעצרת, לא זוכה לראות בחייו את חג מתן תורה, וכך נאמר בגמרא שם:

מתני': העומר היה מתיר במדינה ושתי הלחם במקדש אין מביאין מנחות וביכורים ומנחת בהמה קודם לעומר אם הביא פסול לשתי הלחם לא יביא אם הביא כשר: גמרא: יתיב רבי טרפון וקא קשיא ליה מה בין קודם לעומר לקודם שתי

22. באגרת רב שרירא גאון מובא שתלמידי רבי עקיבא מתו בגלל 'שמדא' - במלחמות עם הרומאים. וייתכן שאין סתירה בין המקורות, אלא מתו במלחמה, בגלל שלא נהגו כבוד בזולת ולא הייתה משמעת צבאית בין הלוחמים בינם לבין עצמם ובעיקר בינם לבין מפקדיהם. הם לא הבינו את המשמעות העצומה של יחידה צבאית בעלת משמעת חזקה, ולכן ניגפו. ולפי זה, הם לא מתו בגלל הצד הדתי של זלזול במידות כהכנה לתורה, אלא בגלל הכישלון הצבאי. רבי עקיבא עודד אותם למרוד בשלטון, והם לא תפקדו כיחידות מגובשות. גם הרמ"צ נריה במאמרו 'האבילות בימי הספירה על מות תלמידי ר"ע', באמונת עתיד 41 (תשס"א) עמ' 5-8 מביא שהסיבה שמובאת בגמרא על מות תלמידי רבי עקיבא היא רמז למלחמה. ומה שכתוב שלא נהגו כבוד, הוא רואה כמעלה ולא כחיסרון: 'בחיים השלווים והרגילים, יש מקום לדיני הכבוד, אבל אדם הנמצא בתפקיד אינו יכול להמתין ולהקדים את כל הראויים כיבוד, לכן אומרת הגמרא אין מכבדין בדרכים ובגשרים - הגמרא ביבמות מסבירה שתלמידי רבי עקיבא נפלו מפני שלא נהגו כבוד זה בזה - ויש לפרש פירוש שונה לגמרי ממה שהורגלנו. חז"ל רמזו לנו מה קרה לתלמידי רבי עקיבא, הם היו בדרכים ובגשרים, הם היו כמו הפרטיזנים ביערות. תלמידי רבי עקיבא לא נהגו כבוד זה בזה כי הם היו באותה עת במצבים בהם ענייני הכבוד אינם קיימים כלל. כך רמזו לנו חז"ל מה קרה לתלמידי רבי עקיבא, ובגלל שחששו מהגויים השולטים באותה העת הם צנזרו את דבריהם ולא רצו לספר במפורש שתלמידי רבי עקיבא מתו מפני שלחמו במלחמת בר כוכבא ובכל המאבקים נגד הכובש הרומאי, אלא רק רמזו לנו בדרך זו את אשר אירע להם'.

23. מהרש"א, יבמות סב ע"ב ד"ה מפני.

הלחם? אמר לפניו יהודה בר נחמיה [מתלמידי ר' עקיבא] לא אם אמרת קודם לעומר שכן לא הותר מכללו אצל הדייט, תאמר קודם לשתי הלחם שהותר מכללו אצל הדייט? שתק רבי טרפון, צהבו פניו של (רבי)²⁴ יהודה בן נחמיה [הראה פנים של שמחה, על שענה תשובה שרבי טרפון התקשה בה. ואין זה ראוי לתלמיד לחשוב כך, אלא לענות בענווה מתוך התבטלות, לעניות דעתו]. אמר לו רבי עקיבא: יהודה צהבו פניך שהשבת את זקן, תמהני אם תאריך ימים? אמר רבי יהודה ברבי אלעאי: אותו הפרק פרס הפסח היה כשעליתי לעצרת שאלתי אחריו יהודה בן נחמיה היכן הוא? ואמרו לי נפטר והלך לו.

גם במדרש רבה (ויקרא פרשה כח ב) מובא בתוך פרשת המועדים וספירת העומר, מעשה זה:

רבי שמעון ברבי נסב איתתא צווח רבי לכל רבנן ולא צווח לבר קפרא כתב ליה על תרע ביתיה: אחר שמחתך אתה מאית מה יתרון לשמחתך? נפק רבי אסתכל ביה אמר: מאן הוא דין דלא צווחינן ליה דכתיב אלין מילין? אמרו ליה: בר קפרא. אמר: למחר אנא עביד אריסטון בגופיה. עביד אריסטון, וצווח ליה. כיון דעלון אורחין, יתבין למיגס. כיון דהוה מגיסא עליל, הוה אמר עליה תלת מאוון דמתלין על הדין תעלה, והוי צנין ולא טעמין אורחין כלום. אמר רבי למשמשוני: למה מגוסיא נפקין ולא מטעמין? אמרין ליה: אית תמן חד גבר סב וכיון דמגוסי עליל הוה אמר תלת מאוון דמתלין על הדין תעלה והוה צנין. סליק רבי לגביה. א"ל: בגין מה את לא תשבוק אריסיא דיגסון? אמר: דלא תימר למיגס אתיתי, אלא על דלא צווחת יתי עם חבירי.

[תרגום: רבי עשה חתונה לבנו והזמין חכמים רבים ולא הזמין את בר קפרא. כתב לו על דלת ביתו: 'למחר אתה מת מה יתרון לשמחתך?' כשהבין רבי שבר קפרא כתב זאת, עשה סעודה למחרת והזמין אותו עם כל החכמים. ישבו לאכול, ומיד עם המנה הראשונה קם בר קפרא ודרש שלוש מאות משלי שועלים, והאורחים שמעו ולא אכלו ובינתיים האוכל התקרר. וכששאל רבי: 'מדוע לא אוכלים?' אמרו לו: יש שם דרשן שדורש באריכות. ניגש אליו ושאל אותו: 'מדוע אתה מאריך וגורם לעיכוב האוכל?' ענה לו בר קפרא: 'שלא תחשוב שרציתי להיות מוזמן כדי לאכול בסעודת הנישואין, אלא כעסתי שלא הוזמנתי להיות עם חברי.].

כך הסביר את המדרש המאור ושמש²⁵ (ויקרא כג ד"ה ובמדרש):

למה הביא המדרש מעשה דבר קפרא כאן, ומה שייכות מעשה זה לעומר? ונראה דימי ספירה הם מורים על האחדות, כדאיתא בספרים הקדושים. ולכן מתו תלמידי ר' עקיבא בין פסח לעצרת, מפני שהימים אלו מורין על האחדות, והם לא נהגו כבוד זה לזה. ולכן הביא מעשה דבר קפרא, באמצע דרשות העומר, שלא חרה לבר קפרא, אלא על שלא הזמין אותו עם חבריו. שבימי הספירה צריך האדם לתקן מידה זו של האחדות, ועל ידי זה זוכה להשגת התורה בחג השבועות. כמו שכתוב

24. בשיטה מקובצת, מנחות סח ע"ב מוחק את המילה 'רבי' [מי שנוהג כך, לא ראוי לתואר 'רבי'].
25. המאור ושמש, רבי קלונימוס קלמן הלוי אפשטיין מגדולי אדמו"רי תנועת החסידות.

ויסעו מרפידים, ויבואו מדבר סיני, ויחן שם ישראל נגד ההר ופירש"י שהיו כולן בלב אחד כאיש אחד, ולכן זכו להשגת התורה.

ה. תיקון המידות במניין המצוות

בעניין הנהגת המידות שאלו מפרשים מדוע לא נמנו המידות בכלל תרי"ג המצוות? ר' חיים ויטל בספרו 'עץ חיים' (שער א) משיב על כך שהמידות הן השורש של כל המצוות: והנה בנפש האדם תלויות המידות הטובות והרעות, והן כיסא ויסוד ושורש אל הנפש העליונה השכלית אשר בה תלויים תרי"ג מצוות. ולפיכך אין המידות בכלל תרי"ג מצוות. ואמנם, הן הכנות עיקריות אל תרי"ג המצוות בקיומן או בביטולם, יען כי אין כוח בנפש השכלית לקיים המצוות על ידי תרי"ג איברי הגוף, אלא באמצעות נפש היסודית המחוברת אל הגוף עצמו.

והרבה מההנהגות הישרות והמידות הראויות נלמדים ממעשי האבות, עד שאמרו (בראשית רבה ח): 'יפה שיחתן של בתי עבדי אבות מתורתן של בנים'. ויש שמנו את כלל המידות בין המצוות. כך כתב הרמב"ם ב'ספר המצוות' (מצוות עשה ח): והלכת בדרכיו: המצווה השמינית - הציווי שנצטוונו להידמות לו יתברך כפי יכולתנו, והוא אמרו: והלכת בדרכיו... שעניינו להתדמות למעשים הטובים ולמידות הנכבדות שבהם מתואר יתעלה.

גם בהלכות תשובה (פ"ז ה"ג) פסק הרמב"ם:

אל תאמר שאין תשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה, כגון זנות וגזל וגניבה, אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו, כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו, ולשוב מן הכעס ומן האיבה ומן הקנאה ומן ההיתול ומרדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות וכיוצא בהן, מן הכל צריך לחזור בתשובה. כמו כן, ב'ספר מצוות גדול'²⁶ (מצוות לא תעשה סד) מנה את אחת מהמידות - איסור הגאווה:

תוכחת הענווה דרשתי לרבים כך, אבל לתפַּרְהָה על לאו זה, ולמנות זה בלאו לא היה דעתי. גם רבינו משה [הרמב"ם] לא חיברו, ולא הזכירו בחשבון הלאוין. וכשהגעתי להשלים עד כאן הלאוין, אקראן בחלום במראית הלילה, הנה שכחת את העיקר, השמר לך פן תשכח את ה' (דברים ח, יא). והתבוננתי עליו בבוקר והנה יסוד גדול הוא ביראת השם... אחרי כן עיינתי בספר פרק קמא דסוטה (ה, א) וגרסינן שם בהדיא אזהרה לגסי הרוח מניין? רב נחמן ברבי יצחק אמר מהכא ורם לבבך ושכחת את ה' וכתוב (דברים ח, יא) השמר לך פן תשכח את ה' וכדרכי אבין אמר רבי אלעאי דאמר כל מקום שנאמר הַשְׁמֵר פֶּן וְאֵל - אינו אלא [מצוות] לא תעשה. אם כנים דברינו, יוצא שמצוות ספירת העומר, שעוסקים בה חמישים יום בשנה, תוכנה ועיקר ענינה בתיקון המידות. ותקופה זו היא שביעית מתוך השנה - ה'שְׁבִיט' של השנה, התמצית הרוחנית של כל התורה - לבנות את אישיותו של אדם, זו כל התורה כולה, ואיך פירושה היא, זיל גמור.

26. סמ"ג [ספר מצוות גדול], לרבי משה מקוצי. מבעלי התוספות.

סיכום

רבי עובדיה מברטנורא (פתיחה למסכת אבות) עונה בפירושו על השאלה [הנסתרת] - מדוע הביא רבי יהודה הנשיא, מסדר המשנה, את שלשלת הקבלה של תושבע"פ על מסכת אבות שהיא מסכת בסדר נזיקין, ולא מיד בתחילת סדר זרעים? וכך כתב:

אומר אני, לפי שמסכת זו אינה מיוסדת על פירוש מצווה ממצוות התורה, כשאר מסכתות שבמשנה, אלא כולה מוסרים ומדות, וחכמי אומות העולם גם כן חיברו ספרים, כמו שבדו מלבם בדרכי המוסר, כיצד יתנהג האדם עם חברו, לפיכך התחיל התנא במסכת זו משה קבל תורה מסיני, לומר לך שהמידות והמוסרים שבזו המסכתא, לא בדו אותם חכמי המשנה מלבם, אלא אף אלו נאמרו בסיני.

לפי פירושו, המידות - גם הן תורה, שקיבלנו מסיני, ולא דרכי נימוס של התנהגויות חברתיות מוסכמות. בעיונו, חידשנו, שמצוות ספירת העומר היא המצווה, שכל מהותה היא תיקון המידות, ובשל היותה הכנה לקבלת התורה וללימודה, מתעלה מצווה זו מעל מצוות רבות, ויש בה אותם גדרים של לימוד תורה. כך מחברת מצווה זו, לא רק את שבועות לפסח, אלא את עולם המידות והמצוות אל לימוד התורה הקדושה.

